

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Adam Bodnar

Warszawa,

21/12/2017

KMP.573.30.2017.RK

Pan
r.pr. Maciej Bobrowicz
Prezes Krajowej Rady
Radców Prawnych

Al. Ujazdowskie 41 lok. 2
00-540 Warszawa

Wielce Szanowny Panie Prezesie,

Rzecznik Praw Obywatelskich wykonuje zadania krajowego mechanizmu prewencji tortur. Obowiązek utworzenia niezależnego organu monitorującego sytuację osób pozbawionych wolności, w celu wzmocnienia ochrony tych osób przed torturami, Polska wzięła na siebie ratyfikując Protokół fakultatywny do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, przyjęty przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192), dalej OPCAT.

W sytuacji, gdy przepisy prawa lub praktyka stwarzają ryzyko zaistnienia tortur, Rzecznik jest zobowiązany do przedstawiania właściwym władzom rekomendacji, w celu poprawy traktowania osób pozbawionych wolności, warunków detencji oraz zminimalizowania ryzyka pojawienia się tortur w przyszłości. Przy wydawaniu zaleceń Rzecznik bierze pod uwagę odpowiednie normy Organizacji Narodów Zjednoczonych (art. 19 OPCAT).

Idea OPCAT opiera się na kooperacji krajowego mechanizmu prewencji tortur z władzami. Powinny one analizować przedstawiane im rekomendacje i prowadzić dialog, na temat możliwości implementacji tychże zaleceń (art. 22 OPCAT).

Współpraca z krajowym mechanizmem prewencji tortur pozwala bowiem władzom na wypracowanie odpowiednich standardów dotyczących osób pozbawionych wolności, zgodnych z normami międzynarodowymi i wdrożenie ulepszeń w zakresie ochrony tych osób przed przemocą.

1. Tortury w Polsce

W dniu 18 kwietnia 2017 r. zwróciłem się do Ministra Sprawiedliwości o podjęcie inicjatywy legislacyjnej, która zagwarantuje każdej osobie zatrzymanej przez Policję lub inne służby uprawnione do zatrzymania, kontakt z obrońcą już od samego początku zatrzymania. Jak bowiem wykazała analiza przeprowadzona w moim Biurze, tortury w Polsce są aktualnym problemem. Tekst niniejszego wystąpienia generalnego został przekazany Panu Prezesowi do wiadomości 19 kwietnia 2017 r.

W latach 2008-2016 za stosowanie tortur skazano w Polsce prawomocnie 42 funkcjonariuszy Policji¹. Ponieważ polski kodeks karny nie przewiduje przestępstwa tortur, czyny te zostały zakwalifikowane z art. 246 k.k. Co warte podkreślenia tortury były najczęściej stosowane zaraz po zatrzymaniu, podczas poprzedzających formalne przesłuchanie rozpytań. Wbrew powszechnej opinii ofiarami przemocy nie padały osoby podejrzewane o dokonanie najcięższych zbrodni, czy członkowie organizacji terrorystycznych, a sprawcy drobnych przestępstw i wykroczeń, w tym nieletni. Ofiarami bywali też świadkowie, mimo iż funkcjonariusze posiadali wiedzę, że nie są oni sprawcami czynów zabronionych.

Lektura wyroków sądowych pokazuje również, że dochodziło do torturowania zatrzymanych w celu sztucznego zwiększenia wykrywalności. Policjanci chcieli, aby torturowany przyznał się nie tylko do czynu, o który go podejrzewali, ale również innych – niewykrytych spraw.

Przypadków stosowania tortur przez funkcjonariuszy Policji może być znacznie więcej. W raportach z okresowych wizyt w Polsce, działającego przy Radzie Europy – Europejskiego Komitetu ds. Zapobiegania Torturom oraz Nieludzkiemu i Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (CPT) pojawiają się zarzuty fizycznego i psychicznego znęcania się funkcjonariuszy Policji nad zatrzymanymi, w tym osobami nieletnimi². W ostatnim publicznie dostępnym raporcie z wizyty CPT w Polsce, w 2013 r., delegacja Komitetu odnotowała „znaczną liczbę” skarg osób pozbawionych wolności, dotyczących przemocy zarówno na etapie zatrzymania, jak i następującego po nim przesłuchania. Skargi te wskazywały na stosowanie tortur w postaci: bicia pałąk w pięty, rażenia prądem przy użyciu broni elektrycznej, przypalania papierosami, przywiązywania do rury kaloryfera na komisariacie. Część zarzutów znalazła potwierdzenie w trakcie badania medycznego przeprowadzonego przez członka delegacji CPT.

Na podstawie tych ustaleń Komitet stwierdził, że osoby zatrzymane przez Policję wciąż narażone są na „znaczne ryzyko niewłaściwego traktowania” oraz wezwał polski rząd

¹ Raporty Rzecznika Praw Obywatelskich z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji za lata: 2013 – s. 25-27, 2014 – s. 119-120, 2015 – s. 128-131, 2016 – s. 196-199. Raporty dostępne pod adresem:

<https://www.rpo.gov.pl/pl/content/raporty-rpo-z-dzialalnosci-w-polsce-krajowego-mechanizmu-prewencji>.

² European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CPT). Raporty dostępne pod adresem: <https://www.coe.int/en/web/cpt/poland>.

do podejmowania dalszych wysiłków na rzecz zwalczania niewłaściwego traktowania osób zatrzymanych przez funkcjonariuszy Policji³.

W trakcie wizyty w Polsce, w 2017 r., delegacja CPT otrzymała skargi od dwóch osób, które mówiły o nieuzasadnionej przemocy policjantów podczas stosowania środków przymusu bezpośredniego w trakcie zatrzymywania (uderzenia otwartą ręką w twarz, bezpodstawnego użycia paralizatora) oraz stosowania tortur w trakcie przesłuchania (zakładania plastikowego worka na głowę, uderzania pałąk w stopy)⁴.

W 2017 r. pracownicy działającego w moim Biurze Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur otrzymali w czasie wizytacji, od osób pozbawionych wolności, informacje o stosowaniu przez funkcjonariuszy Policji przemocy fizycznej i psychicznej. Część zarzutów dotyczyła nieletnich i można je uznać za tortury. Nieletni mówili też, że byli przesłuchiwani i rozpytywani bez obecności rodzica, opiekuna lub obrońcy.

Ponadto twierdzili, że pierwszy kontakt z przyznanym im obrońcą z urzędu mieli dopiero na sali sądowej, co budzi wątpliwości w kontekście środka służącego ochronie przed torturami. Warto uwypuklić, że powyższe sygnały nie dotyczyły obrońców z wyboru. Nieletni sygnalizowali, że ta grupa prawników odwiedzała ich w czasie pobytu w schronisku dla nieletnich. Otrzymane informacje są obecnie weryfikowane w Biurze Rzecznika Praw Obywatelskich.

Z uwagi na powyższe okoliczności należy uznać, że tortury w Polsce to problem wciąż aktualny, wymagający refleksji ze strony władz i skutecznych działań zapobiegawczych.

Celem niniejszego pisma jest zwrócenie Panu Prezesowi uwagi na problematykę tortur w Polsce i zachęcenie samorządu radców prawnych do działań edukacyjnych, uświadamiających radcom i aplikantom ich rolę w zapobieganiu temu zjawisku. Uważam bowiem, że edukacja jest najlepszą formą prewencji, gdyż wpływa na ludzkie postawy i determinuje konstruktywne działania. Potwierdza to OPCAT, przypominając Państwu Stronom, że najskuteczniejszą formą walki z torturami jest właśnie prewencja, a skuteczne działania zapobiegawcze wymagają edukacji i połączenia szeregu środków legislacyjnych, administracyjnych, sądowych i innych⁵.

Państwo powinno więc stworzyć kompleksowy system, który z jednej strony będzie edukował społeczeństwo, z drugiej – poprzez sprawny aparat sądowo-administracyjny, skuteczne prawo i działalność rozmaitych instytucji – zminimalizuje ryzyko zaistnienia tortur i innych form niehumanitarnego lub poniżającego traktowania.

³ Raport CPT z wizyty w Polsce, 25 czerwiec 2014 r., CPT/Inf (2014) 21, § 16-19 i 23.

⁴ Informacja przekazana przez członków CPT, w dniu 22 maja 2017 r., w trakcie spotkania podsumowującego tegoroczną wizytę Komitetu w Polsce. Raport z wizytacji nie został jeszcze publicznie ogłoszony.

⁵ Preambuła OPCAT.

Uważam też, że skuteczny system prewencyjny nie jest możliwy bez radców prawnych, którzy zgodnie z ustawą świadczą pomoc prawną oraz są obrońcami i pełnomocnikami w sprawach karnych i w sprawach o wykroczenia⁶.

Niezależnie jednak od roli radcy prawnego jako gwarancji sprawiedliwego procesu karnego i roli w świadczeniu pomocy prawnej, jego fizyczny dostęp do osoby pozbawionej wolności, stanowi podstawową gwarancję chroniącą taką osobę przed torturami, nieludzkim lub poniżającym traktowaniem i karaniem. O roli obrońcy w tym kontekście wypowiadają się międzynarodowe instytucje monitorujące sytuację osób pozbawionych wolności – Podkomitet ONZ do Spraw Zapobiegania Torturom oraz Innemu Okrutnemu, Nieludzkiemu lub Poniżającemu Traktowaniu albo Karaniu (SPT)⁷ oraz CPT.

W niniejszym piśmie chciałbym przedstawić Panu Prezesowi doświadczenia i rekomendacje powyższych organów oraz zachęcić do ich wykorzystania w działalności edukacyjnej.

2. Rola obrońcy w zapobieganiu torturom według SPT

W ocenie SPT z prewencyjnego punktu widzenia dostęp do prawnika jest ważnym zabezpieczeniem przed złym traktowaniem, który jest pojęciem szerszym niż udzielanie pomocy prawnej, wyłącznie do celów obrony w postępowaniu karnym. Obecność obrońcy podczas przesłuchania może nie tylko zniechęcać Policję do uciekania się do złego traktowania osób pozbawionych wolności, ale także stanowić ochronę dla samych funkcjonariuszy Policji, w przypadku formułowania bezpodstawnych zarzutów o niewłaściwym traktowaniu⁸.

Ponadto prawnik jest kluczową osobą, która może zapewnić pomoc osobie pozbawionej wolności w wykonywaniu jej praw, w tym w dostępie do mechanizmów skargowych. Jeśli bowiem zatrzymany został poddany torturom lub złemu traktowaniu, dostęp do prawnika, poza sprawowaniem funkcji prewencyjnej, ułatwi realizację prawa do wnoszenia skargi⁹.

Podkomitet wskazuje również, że na system ochrony przed torturami należy patrzeć systemowo. Dostęp do prawnika (zarówno *de iure* oraz *de facto*) w połączeniu z nadzorem

---

⁶ Art. 2, 4, 6 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o radcach prawnych (tekst jednolity Dz.U. z 2017 r., poz. 1870); art. 82, 88 ust. 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (tekst jednolity Dz.U. z 2017 r., poz. 1904); art. 24 i 30 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (tekst jednolity Dz.U. z 2016 r., poz. 1713 ze zm.).

⁷ Subcommittee on Prevention of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (SPT).

⁸ Raport SPT z wizyty na Malediwach, 26 luty 2009 r., CAT/OP/MDV/1, § 62; Raport SPT z wizyty w Meksyku, 31 maj 2010 r., CAT/OP/MEX/1, § 126; Raport SPT z wizyty w Szwecji, 10 wrzesień 2008 r., CAT/OP/SWE/1, § 61; Raport SPT z wizyty w Beninie, 15 marzec 2011 r., CAT/OP/BEN/1, § 53 i 85.

⁹ Raport SPT z wizyty na Malediwach, 26 luty 2009 r., CAT/OP/MDV/1, § 62; Raport SPT z wizyty w Brazylii, 5 lipiec 2012 r., CAT/OP/BRA/1, § 67; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 16 marzec 2016 r., CAT/OP/UKR/1, § 39; Raport SPT z wizyty w Szwecji, 10 wrzesień 2008 r., CAT/OP/SWE/1, § 61; Raport SPT z wizyty w Beninie, 15 marzec 2011 r., CAT/OP/BEN/1, § 85.

miejsc pozbawienia wolności wykonywanym przez niezależne organy, sąd i prokuraturę oraz możliwość wnoszenia skarg do niezależnego organu zajmującego się badaniem zarzutów złego traktowania, są kluczowymi zabezpieczeniami przed torturami¹⁰.

Po jednej z wizyt SPT wezwał władze sądowe do pełnienia aktywniejszej roli jako strażnika ochrony praw jednostek i walki z bezkarnością w sprawach o tortury, postulując m.in. zapewnienie niedopuszczalności dowodów uzyskanych w wyniku tortur lub w razie braku prawnika¹¹.

SPT zwraca też uwagę, by dostęp do prawnika przez osobę pozbawioną wolności był zapewniony od samego początku zatrzymania i przez cały okres pozbawienia wolności. Akcentuje też znaczenie praktyki w tym zakresie. Jeśli bowiem osoby pozbawione wolności nie mają dostępu do prawnika z przyczyn ekonomicznych, a przydzielony obrońca z urzędu nie ma zagwarantowanej niezależności i niezbędnych warunków materialnych, to prawo do jego posiadania i rola w zakresie zapobiegania torturom i maltretowaniu, ma wyłącznie hipotetyczny i teoretyczny charakter¹².

Brak dostępu do pomocy prawnej przez osoby ubogie narusza również zasady równości wobec prawa i dostępu do wymiaru sprawiedliwości bez dyskryminacji¹³.

SPT rekomendował władzom wizytowanych państw zapewnienie praktycznego dostępu wszystkich osób zatrzymanych do prawnika, od samego początku zatrzymania i przez cały okres pozbawienia wolności¹⁴.

Ochrona prawna jest niezbędna zwłaszcza dzieciom, przebywającym w areszcie przedprocesowym. Nieletni, którzy weszli w konflikt z prawem, powinni korzystać nie tylko z tych samych zabezpieczeń, co osoby zatrzymane w wieku dorosłym, ale także ze szczególnych zabezpieczeń mających na celu zapewnienie, że dzieci są traktowane w sposób, który odzwierciedla ich szczególne potrzeby. Władze powinny więc zapewnić obecność rodzica lub opiekuna, podczas każdego przesłuchania dziecka przez Policję oraz zagwarantować nieograniczony dostęp nieletniego do prawnika¹⁵.

---

¹⁰ Raport SPT z wizyty na Malediwach, 26 luty 2009 r., CAT/OP/MDV/1, § 63.

¹¹ Raport SPT z wizyty w Kirgistanie, 28 luty 2014 r., CAT/OP/KGZ/1, § 39.

¹² Raport SPT z wizyty w Meksyku, 31 maj 2010 r., CAT/OP/MEX/1, § 73; Raport SPT z wizyty na Malediwach, 26 luty 2009 r., CAT/OP/MDV/1, § 106-107; Raport SPT z wizyty w Szwecji, 10 wrzesień 2008 r., CAT/OP/SWE/1, § 61.

¹³ Raport SPT z wizyty w Togo, 28 kwiecień 2016 r., CAT/OP/TGO/1, § 115.

¹⁴ Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 18 maj 2017 r., CAT/OP/UKR/3, § 50; Raport SPT z wizyty w Brazylii, 5 lipiec 2012 r., CAT/OP/BRA/1, § 67; Raport SPT z wizyty na Malediwach, 26 luty 2009 r., CAT/OP/MDV/1, § 62 i 107; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 16 marzec 2016 r., CAT/OP/UKR/1, § 39 i 42; Raport SPT z wizyty w Mali, 20 marzec 2014 r., CAT/OP/MLI/1, § 21-22; Raport SPT z wizyty w Kirgistanie, 28 luty 2014 r., CAT/OP/KGZ/1, § 47 i 50; Raport SPT z wizyty w Togo, 28 kwiecień 2016 r., CAT/OP/TGO/1, § 115 i 116; Raport SPT z wizyty w Gabonie, 23 czerwiec 2015 r., CAT/OP/GAB/1, § 38 i 39.

¹⁵ Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 16 marzec 2016 r., CAT/OP/UKR/1, § 29; Raport SPT z wizyty na Malediwach, 26 luty 2009 r., CAT/OP/MDV/1, § 135-136.

SPT zwracał też uwagę na konieczność zapewnienia absolutnej poufności komunikacji między prawnikiem, a klientem oraz jakość doradztwa prawnego, które powinno być szybkie, profesjonalne i świadczone w interesie zatrzymanego¹⁶.

Konieczność zapewnienia odpowiednich środków bezpieczeństwa nie może prowadzić do ograniczeń w pełnym korzystaniu przez osoby pozbawione wolności z prawa do porad prawnych¹⁷.

SPT zalecał też, by władze krajowe zapewniły odpowiednią informację w zakresie dostępności do prawnika, w tym prawnika z wyboru¹⁸.

Podkomitet zetknął się też z sytuacjami, w których osoby pozbawione wolności nie miały dostępu do prawnika, gdyż były zmuszane do podpisania deklaracji zrzekającej się prawa dostępu do pomocy prawnej. Wskazał, że jest to wyraźny przykład nadużycia władzy i zalecił podjęcie natychmiastowych kroków, w celu zaprzestania tej praktyki. Zalecił też dokładne zbadanie wszelkich pojawiających się zarzutów i surowe sankcjonowanie powyższych praktyk¹⁹.

3. Standardy CPT w zakresie prawa dostępu do prawnika

Na znaczenie obecności prawnika bezpośrednio po zatrzymaniu wskazuje również CPT. W okresie tym istnieje bowiem największe ryzyko zastraszania i przemocy. Dlatego też, jeśli po zatrzymaniu ma dojść do przesłuchania lub innej czynności z udziałem zatrzymanego, obecność prawnika stanowi podstawową ochronę przed torturami²⁰. Ponadto jest on w znakomitej pozycji, by podejmować odpowiednie działania, jeśli złe traktowanie faktycznie ma miejsce²¹.

Obecność prawnika jest ważna także w interesie samych funkcjonariuszy Policji, gdyż chroni ich przed bezpodstawnymi oskarżeniami o złe traktowanie zatrzymanych²².

CPT podkreśla, że dostęp do prawnika, powinien dotyczyć każdej osoby pozbawionej wolności, a więc nie tylko osób, które są zatrzymane w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa, ale także tych zobligowanych do pozostania z funkcjonariuszami Policji z innych powodów (np. w celu identyfikacji)²³. Dostęp do

¹⁶ Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 18 maj 2017 r., CAT/OP/UKR/3, § 49, 51 i 52; Raport SPT z wizyty w Brazylii, 5 lipiec 2012 r., CAT/OP/BRA/1, § 68.

¹⁷ Raport SPT z wizyty w Nowej Zelandii, 10 luty 2017 r., CAT/OP/NZL/1, § 89-90.

¹⁸ Raport SPT z wizyty w Brazylii, 5 lipiec 2012 r., CAT/OP/BRA/1, § 68; Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 16 marzec 2016 r., CAT/OP/UKR/1, § 42; Raport SPT z wizyty w Beninie, 15 marzec 2011 r., CAT/OP/BEN/1, § 87.

¹⁹ Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 16 marzec 2016 r., CAT/OP/UKR/1, § 40-41.

²⁰ Raport CPT z wizyty na Słowenii, 20 wrzesień 2017 r., CPT/Inf (2017) 27, § 15; Raport CPT z wizyty w Czechach, 31 marzec 2015 r., CPT/Inf (2015) 18, § 14; Raport CPT z wizyty we Francji, 19 kwiecień 2012 r., CPT/Inf (2012) 13, § 29; Raport CPT z wizyty w Turcji, 15 styczeń 2015 r., CPT/Inf (2015) 6, § 27.

²¹ Dostęp do adwokata jako środek zapobiegający złemu traktowaniu, Wyciąg z Dwudziestego Sprawozdania Ogólnego, opublikowany w 2011 r., CPT/Inf(2011)28-part1, § 18.

²² Raport CPT z wizyty w Grecji, 1 marzec 2016 r., CPT/Inf (2016) 4, § 47; Raport CPT z wizyty w Turcji, 18 czerwiec 2004 r., CPT/Inf (2004) 16, § 22.

²³ Raport CPT z wizyty w Czechach, 31 marzec 2015 r., CPT/Inf (2015) 18, § 14; Raport CPT z wizyty na Węgrzech,

prawnika nie powinien więc zależeć od formalnego uznania zatrzymanego za „podejrzanego”²⁴. Doświadczenia Komitetu pokazują bowiem, że dochodzi do sytuacji, w których ludzie mogą zostać zobowiązani do uczestnictwa i pozostawania w budynkach Policji w charakterze świadków lub w celu odbycia „rozmów informacyjnych”. Osoby te podlegają poważnemu ryzyku złego traktowania²⁵.

Komitet poddaje krytyce wszelkie rozwiązania prawne, które uzależniają dostęp do adwokata z urzędu od wagi popełnionego czynu²⁶. Podkreśla bowiem, że cel, jakim jest zagwarantowanie skutecznego prawa dostępu do prawnika, od samego początku zatrzymania, nie jest związany z kwestią należytego procesu, ani prawem do obrony. Ma na celu zapobieganie złemu traktowaniu, zaś doświadczenie Komitetu pokazuje, że to w okresie bezpośrednio po pozbawieniu wolności, ryzyko zastraszania i złego traktowania jest największe²⁷.

CPT podkreśla również, że równie ważne jest, aby osoby zatrzymane przez Policję były bezzwłocznie informowane o swoich prawach, w tym prawie dostępu do prawnika, w języku, który rozumieją²⁸.

CPT dopuszcza jednak sytuację, że w wyjątkowych okolicznościach może być konieczne opóźnienie przez pewien czas dostępu osoby zatrzymanej do prawnika z wyboru (np. w przypadku podejrzenia o działalność terrorystyczną i ryzyka, że obrońca z wyboru może mieć kontakt z organizacją sprawcy). Niemniej jednak nie może istnieć żadne rozsądne uzasadnienie dla całkowitego braku kontaktu z prawnikiem, w trakcie pozostawania w areszcie. CPT wskazuje, że w takiej sytuacji należy, w porozumieniu z lokalnym stowarzyszeniem prawniczym, umożliwić zatrzymanemu dostęp do innego, niezależnego prawnika z urzędu, aby nie naruszyć uzasadnionych interesów dochodzenia. Ponadto w każdym przypadku, gdy władze odmówią lub opóźnią dostęp do adwokata z wyboru z powyższych względów, osoba pozbawiona wolności powinna otrzymać pisemną decyzję w tej sprawie wraz z uzasadnieniem²⁹.

Osoba pozbawiona wolności powinna mieć dostęp do prawnika, niezależnie od swojej sytuacji materialnej. Skuteczna ochrona przed złym traktowaniem ma miejsce jedynie wówczas, jeśli osoby znajdujące się w areszcie policyjnym, które nie są w stanie zapłacić za adwokata, korzystają z pomocy prawnej. W przeciwnym razie prawo dostępu do

---

3 listopad 2016 r., CPT/Inf (2016) 27, § 57; Raport CPT z wizyty na Ukrainie, 19 czerwiec 2017 r., CPT/Inf (2017) 15, § 29; Raport CPT z wizyty we Francji, 7 kwiecień 2017 r., CPT/Inf (2017) 7, § 23; Raport CPT z wizyty w Kosowie, 8 wrzesień 2016 r., CPT/Inf (2016) 23, § 12; Raport CPT z wizyty w Czechach, 18 luty 2014 r., CPT/Inf (2014) 3, § 17.

²⁴ Dostęp do adwokata jako środek zapobiegający złemu traktowaniu, Wyciąg z Dwudziestego Sprawozdania Ogólnego, opublikowany w 2011 r., CPT/Inf(2011)28-part1, § 19.

²⁵ Ibidem, § 19.

²⁶ Raport CPT z wizyty w Czechach, 18 luty 2014 r., CPT/Inf (2014) 3, § 17; Raport CPT z wizyty w Turcji, 15 styczeń 2015 r., CPT/Inf (2015) 6, § 27.

²⁷ Raport CPT z wizyty w Turcji, 15 styczeń 2015 r., CPT/Inf (2015) 6, § 27.

²⁸ Raport CPT z wizyty w Polsce, 2 marzec 2006 r., CPT/Inf (2006) 11, § 19.

²⁹ Ibidem, § 27; Dostęp do adwokata jako środek zapobiegający złemu traktowaniu, Wyciąg z Dwudziestego Sprawozdania Ogólnego, opublikowany w 2011 r., CPT/Inf(2011)28-part1, § 22.

prawnika będzie w wielu przypadkach czysto teoretyczne³⁰. Komitet zaleca sporządzenie, we współpracy ze stowarzyszeniem prawniczym, list prawników z urzędu, dostępnych dla osób zatrzymanych, które powinny być dostępne w każdym komisariacie Policji³¹.

W odniesieniu do nieletnich, przebywających w aresztach policyjnych, CPT podnosi, że wyznaczenie obrońcy dla tej kategorii wiekowej, powinno być obowiązkowe. Nieletni bez obecności prawnika lub zaufanej osoby dorosłej, nie powinni być poddawani przesłuchaniom, składać oświadczeń, podpisywać żadnych dokumentów mających związek z czynami, o które się ich podejrzewa, ani podejmować żadnych decyzji o istotnych konsekwencjach prawnych³². Tym bardziej, że ryzyko ich umyślnego złego traktowania, wydaje się być większe na posterunkach Policji, niż w innych miejscach detencji³³.

Podczas wizyty w Polsce, w 2013 r., CPT zauważył, że nieletni w dalszym ciągu są często przesłuchiwanymi i skłanianymi do składania zeznań bez obecności wyżej wymienionych osób. Komitet wezwał polskie władze do zapewnienia, bez dalszej zwłoki, by wszyscy nieletni, zatrzymani przez Policję, którzy nie ukończyli 18 lat, mogli korzystać z właściwych środków ochronnych przewidzianych prawem³⁴.

Powyższy standard jest istotny, ze względu na rekomendacje Komitetu Praw Dziecka ONZ, który w raporcie z dnia 2 października 2015 r., sygn. CRC/C/POL/CO/3-4, zawierającym zalecenia w zakresie realizacji przez Polskę Konwencji o Prawach Dziecka, przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych dnia 20 listopada 1989 r. (Dz. U. z 1991 r. Nr 120, poz. 526), wyraził zaniepokojenie faktem, że dzieci, będące w konflikcie z prawem, są przesłuchiwane lub muszą wydawać oświadczenia lub podpisywać dokumenty, bez obecności prawnika lub innej zaufanej osoby towarzyszącej. Komitet wezwał Polskę do „doprowadzenia do zgodności wymiaru sprawiedliwości dla nieletnich z Konwencją i innymi właściwymi standardami oraz zagwarantowania proceduralnych praw dzieci”³⁵.

CPT podkreśla znaczenie fizycznego kontaktu obrońcy z zatrzymanym, w warunkach zapewniających intymność. Po wizycie w Polsce, w 2013 r., poddał krytyce możliwość obecności funkcjonariusza Policji w czasie spotkań z obrońcą. Komitet przypomniał polskiemu rządowi, że prawo osoby pozbawionej wolności, do dostępu do prawnika,

³⁰ Raport CPT z wizyty w Turcji, 17 październik 2017 r., CPT/Inf (2017) 32, § 48; Raport CPT z wizyty na Słowenii, 20 wrzesień 2017 r., CPT/Inf (2017) 27, § 15; Raport CPT z wizyty w Czechach, 31 marzec 2015 r., CPT/Inf (2015) 18, § 14; Raport CPT z wizyty w Norwegii, 21 grudzień 2011 r., CPT/Inf (2011) 33, § 19.

³¹ Raport CPT z wizyty na Słowenii, 20 wrzesień 2017 r., CPT/Inf (2017) 27, § 15.

³² Raport CPT z wizyty we Francji, 7 kwiecień 2017 r., CPT/Inf (2017) 7, § 23; Raport CPT z wizyty w Kosowie, 8 wrzesień 2016 r., CPT/Inf (2016) 23, § 23; Raport CPT z wizyty w Albanii, 3 marzec 2016, CPT/Inf (2016) 6, § 25; Raport CPT z wizyty w Polsce, 25 czerwiec 2014 r., CPT/Inf (2014) 21, § 32; Raport CPT z wizyty w Polsce, 2 marzec 2006 r., CPT/Inf (2006) 11, § 23; Raport CPT z wizyty w Turcji, 18 czerwiec 2004 r., CPT/Inf (2004) 16, § 27.

³³ Pozbawienie wolności nieletnich, Wyciąg Dziesiątego Sprawozdania Ogólnego, opublikowany w 1999 r., CPT/Inf(99)12-part, § 23.

³⁴ Raport CPT z wizyty w Polsce, 25 czerwiec 2014 r., CPT/Inf (2014) 21, § 32.

³⁵ Uwagi końcowe do połączonych trzeciego i czwartego sprawozdania okresowego Polski, CRC/C/POL/CO/3-4, § 54-55.

rozumianego jako gwarancja przeciwko złemu traktowaniu, musi obejmować prawo do spotkania się z nim na osobności. Fizyczna obecność prawnika jest niezbędna dla realizacji tego prawa przez zatrzymanego. Jest to jedyny sposób umożliwiający dokonanie rzetelnej oceny stanu fizycznego i kondycji psychicznej osoby pozbawionej wolności. W przypadku, gdy spotkanie z prawnikiem nie ma miejsca na osobności, osoba zatrzymana może nie czuć się na tyle swobodnie, by móc bez skrepowania wskazać sposób, w jaki jest traktowana³⁶.

Obecność funkcjonariusza Policji podczas rozmowy z obrońcą może znacznie zmniejszyć skuteczność prawa dostępu do prawnika jako zabezpieczenia przed torturami i jest sprzeczna z zasadą poufności kontaktów między prawnikami, a ich klientami³⁷.

Powyższy standard obowiązuje niezależnie od charakteru czynu, o jaki jest podejrzewana osoba pozbawiona wolności. Po wizycie w Turcji, w 2013 r., CPT wyraził dezaprobatę dla rozwiązań prawnych, zezwalających na udział funkcjonariusza Policji w spotkaniach zatrzymanego z obrońcą, w przypadkach osób podejrzewanych o udział w działalności terrorystycznej i wobec obawy kontaktu obrońcy z organizacją terrorystyczną. Zalecił wówczas władzom tureckim, aby w przypadku, gdy istnieją uzasadnione wątpliwości, co do profesjonalizmu obrońcy, wyznaczyć zatrzymanemu obrońcę z urzędu. Podkreślił jednak, że każda osoba zatrzymana w ramach ustawodawstwa antyterrorystycznego ma prawo do prywatnej rozmowy z prawnikiem, od samego początku pozbawienia wolności³⁸.

CPT zetknął się też z sytuacjami, w których funkcjonariusze Policji czynnie zniechęcali zatrzymanych do realizacji prawa do kontaktu z prawnikiem, twierdząc, że na tym etapie procedury prawnik nie jest im potrzebny, zaś w sytuacjach, gdy zatrzymany zażądał umożliwienia kontaktu z prawnikiem z wyboru, próbowali wmówić mu, że nie można było nawiązać z nim kontaktu lub nie chciał on stawić się w komendzie³⁹. Komitet wezwał władze do podjęcia natychmiastowych i skutecznych kroków w celu zapewnienia prawa dostępu do prawnika, od samego początku pozbawienia wolności przez Policję. Zalecił też przypomnienie wszystkim policjantom, że wszelkie próby przekonania zatrzymanego do zrzeczenia się prawa do prawnika, są nielegalne⁴⁰.

4. Złe praktyki

Chciałbym w tym miejscu wskazać przykładowe złe praktyki dotyczące wykonywania przez obrońców swoich zadań, ujawnione w czasie wizyt przez SPT i CPT

³⁶ Raport CPT z wizyty w Polsce, 25 czerwiec 2014 r., CPT/Inf (2014) 21, § 29.

³⁷ Raport CPT z wizyty w Polsce, 12 lipiec 2011 r., CPT/Inf (2011) 20, § 27.

³⁸ Raport CPT z wizyty w Turcji, 15 styczeń 2015 r., CPT/Inf (2015) 6, § 27.

³⁹ Raport CPT z wizyty w Bułgarii, 29 styczeń 2015 r., CPT/Inf (2015) 12, § 26.

⁴⁰ Ibidem, § 26.

oraz rekomendowane rozwiązania, wskazane przez powyższe instytucje, w celu wzmocnienia ochrony osób przebywających w detencji przed torturami.

Po wizycie w Paragwaju, SPT wskazał władzom, że osoby pozbawione wolności sygnalizowały, że obrońcy z urzędu nie odwiedzają ich w czasie pozostawania w areszcie, mają też z nimi utrudniony kontakt podczas przesłuchań przed prokuratorem lub sędzią. Sytuacja jest inna, gdy osoba pozbawiona wolności jest broniona przez prawnika z wyboru⁴¹.

Podkomitet podkreślił, że dostęp do prawnika przez osobę pozbawioną wolności jest dla niej podstawową ochroną przed torturami. Zalecił władzom zwiększenie zasobów finansowych i ludzkich Biura Obrońcy Publicznego, w ramach niezależności i autonomii funkcjonalnej oraz jego zdolności operacyjnej⁴².

Zwrócił również uwagę na nieefektywny system wsparcia imigrantów w wykonywaniu ich praw. Podczas wizyty we Włoszech otrzymał skargi dotyczące jakości procedowania i wydawania decyzji w przedmiocie ich zatrzymania, bądź wydalenia z kraju. W ocenie rozmówców posiedzenia sądu były przeprowadzane tylko dla pozorów i nie uwzględniały indywidualnych okoliczności danej sprawy. Brak odpowiedniej jakości pomocy prawnej negatywnie wpływał na zdrowie psychiczne imigrantów⁴³.

SPT zalecił władzom zapewnienie, by wszyscy uczestnicy wymiaru sprawiedliwości (funkcjonariusze organów ścigania, sędziowie, prawnicy i inne właściwe podmioty państwowe pracujące z imigrantami), wykonywali swoje obowiązki w sposób gwarantujący sprawiedliwy proces sądowy, a także współpracę władz ze stowarzyszeniem prawniczym i organizacjami pozarządowymi, w celu utworzenia listy prawników, z doświadczeniem w prawie imigracyjnym⁴⁴.

Po wizycie na Ukrainie, w 2016 r., wyraził zaniepokojenie ograniczonym dostępem prawników do osób zatrzymanych, którzy pierwszy kontakt z klientem mieli mieć w czasie tymczasowego aresztowania, a nawet podczas rozpraw sądowych. Nie mogli oni w sposób właściwy komunikować się z osobami pozbawionymi wolności, w celu opracowania linii obrony. Ponadto Podkomitet uzyskał informację o postawie prawników z urzędu, którzy w ocenie zatrzymanych nie posiadali właściwych kwalifikacji merytorycznych. Nie byli też bezstronni, gdyż wywierali presję na zatrzymanych, w celu pomocy śledczym⁴⁵.

SPT zalecił władzom Ukrainy zapewnienie, by doradztwo prawne było szybkie, profesjonalne i świadczone w interesie zatrzymanego. Rekomendował również organizację odpowiednich szkoleń dla prawników udzielających pomocy prawnej, przez niezależne

---

⁴¹ Raport SPT z wizyty w Paragwaju, 7 czerwiec 2010 r., CAT/OP/PRY/1, § 89.

⁴² Ibidem, § 88-90.

⁴³ Raport SPT z wizyty we Włoszech, 23 wrzesień 2016 r., CAT/OP/ITA/1, § 46.

⁴⁴ Ibidem, § 47-48.

⁴⁵ Raport SPT z wizyty na Ukrainie, 18 maj 2017 r., CAT/OP/UKR/3, § 48.

organizacje zawodowe. Podkreślił także konieczność zagwarantowania poufności komunikacji między prawnikami, a ich klientami⁴⁶.

Delegacja SPT otrzymała też niepokojące sygnały o korupcji. W czasie wizyty w Paragwaju rozmówcy, z którymi członkowie delegacji odbyli rozmowy, zgłaszali, że we wczesnych etapach zatrzymania, pomoc prawna świadczona jest przez adwokata, który powoływany jest przez śledczego i pozostaje z nim w bliskich relacjach. Ze skarg osób pozbawionych wolności wynikało, że prawnicy nie posiadają wystarczających kwalifikacji zawodowych, często współpracują ze śledczymi, ze szkodą dla klienta oraz są pośrednikami w zakresie przekazywania łapówek. Z uwagi na brak kontaktu osób zatrzymanych ze światem zewnętrznym, są oni w większości pozbawieni możliwości wyboru doradztwa prawnego⁴⁷.

SPT zalecił zreformowanie systemu pomocy prawnej, w tym poprzez ustanowienie niezależnego systemu obrony publicznej, z odpowiednim wynagrodzeniem obrońców. Podkreślił, że władze powinny zapewnić, że wszyscy zatrzymani mają zapewniony dostęp do niezależnej rady prawnej, od samego początku ich pozbawienia wolności. Rekomendował również wszczęcie dochodzeń w sprawach korupcji i podjęcie działań w kierunku walki z tym zjawiskiem⁴⁸.

Zastrzeżenia dotyczące jakości pomocy prawnej, świadczonej przez obrońców z urzędu, zgłaszał też CPT.

Osoby pozbawione wolności sygnalizowały w rozmowach z przedstawicielami CPT, że mimo, iż przydzielono im obrońców z urzędu, pierwszy kontakt z nimi mieli dopiero na sali sądowej⁴⁹. Adwokaci z urzędu rzadko mieli pojawiać się na posterunkach Policji, podczas dochodzenia, z powodu niskich opłat urzędowych, chyba, że otrzymali od swoich klientów dodatkową opłatę. CPT zalecił podjęcie działań w celu zapewnienia skuteczności systemu pomocy prawnej, w tym na początkowym etapie aresztu policyjnego⁵⁰.

W ocenie CPT szczególnie ważne jest bowiem, aby prawnik spotkał się osobiście z osobą zatrzymaną na wczesnym etapie postępowania i był obecny podczas przesłuchania⁵¹.

---

⁴⁶ Ibidem, § 51-52.

⁴⁷ Raport SPT z wizyty w Kirgistanie, 28 luty 2014 r., CAT/OP/KGZ/1, § 49-51, 122.

⁴⁸ Ibidem, § 50-51, 126-130.

⁴⁹ Raport CPT z wizyty w Grecji, 26 wrzesień 2017 r., CPT/Inf (2017) 25, § 70; Raport CPT z wizyty na Słowenii, 20 wrzesień 2017 r., CPT/Inf (2017) 27, § 15; Raport CPT z wizyty na Ukrainie, 19 czerwiec 2017 r., CPT/Inf (2017) 15, § 29; Raport CPT z wizyty w Serbii, 24 czerwiec 2016 r., CPT/Inf (2016) 21, § 26; Raport CPT z wizyty na Węgrzech, 3 listopad 2016 r., CPT/Inf (2016) 27, § 55; Raport CPT z wizyty w Albanii, 3 marzec 2016, CPT/Inf (2016) 6, § 23; Raport CPT z wizyty w Grecji, 1 marzec 2016 r., CPT/Inf (2016) 4, § 47; Raport CPT z wizyty w Bułgarii, 29 styczeń 2015 r., CPT/Inf (2015) 12, § 26; Raport CPT z wizyty w Czarnogórze, 22 maj 2014 r., CPT/Inf (2014) 16, § 29; Raport CPT z wizyty w Belgii, 31 marzec 2016 r., CPT/Inf (2016) 13, § 26; Raport CPT z wizyty w Turcji, 15 styczeń 2015 r., CPT/Inf (2015) 6, § 26.

⁵⁰ Raport CPT z wizyty w Polsce, 23 maj 2002 r., CPT/Inf (2002) 9, § 53.

⁵¹ Raport CPT z wizyty w Czarnogórze, 22 maj 2014 r., CPT/Inf (2014) 16, § 29.

CPT otrzymał również skargi na jakość pracy prawników z urzędu. Nie byli oni zainteresowani rozmową z zatrzymanym, prezentowali lekceważący stosunek do przekazywanych przez klienta informacji o złym traktowaniu lub wręcz namawiali zatrzymanych, by nie zgłaszali oficjalnie przypadków niewłaściwych wobec nich zachowań⁵². Osoby pozbawione wolności miały też czasem wątpliwości, co do faktycznej niezależności prawników od organów ścigania⁵³.

Prawnicy mieli też być całkowicie pasywni w trakcie przesłuchań. Nie rozmawiali ze swoimi klientami, nie składali wniosków dowodowych oraz oświadczeń. Ich udział ograniczał się wyłącznie do obecności podczas postępowania⁵⁴.

Komitet zwrócił także uwagę na praktykę nieoficjalnego przesłuchiwania zatrzymanych (często do momentu, aż nie przyznają się oni do przestępstw) bez obecności prawnika, a następnie przeprowadzania formalnego przesłuchania, już w obecności pełnomocnika. CPT przyznał, że takie przesłuchanie było zwykłą formalnością, a w wielu przypadkach rola prawnika została ograniczona do podpisania protokołu przesłuchania⁵⁵.

Komitet otrzymał również informację o tym, że prawnik z urzędu przybył na posterunek policji znacznie spóźniony, mimo, iż odpowiednia instytucja świadcząca pomoc prawną z urzędu, została powiadomiona o zatrzymaniu przez funkcjonariuszy Policji. CPT podkreślił, że m.in. z tego powodu skuteczność prawa dostępu do adwokata jako podstawowego narzędzia zapobiegającego niewłaściwemu traktowaniu była znacznie ograniczona. W ocenie Komitetu poza wyjątkowymi okolicznościami, gdy sprawa jest pilna, funkcjonariusze Policji powinni opóźnić rozpoczęcie przesłuchania, do czasu przybycia prawnika⁵⁶.

Rozmówcy wskazywali także członkom CPT, że mieli kontaktu z prawnikiem w okresie krótszym niż godzina, przed przesłuchaniem przez prokuratora. Jednocześnie zostali już poddani kilkukrotnym przesłuchaniom policyjnym⁵⁷.

Komitet zalecał władzom przypomnienie prawnikom z urzędu, poprzez odpowiednie stowarzyszenia prawnicze, znaczenia ich roli w zapobieganiu i, w razie konieczności, zgłaszaniu złego traktowania przez Policję. Rekomendował też podjęcie niezbędnych kroków, w celu zapewnienia, by w praktyce wszyscy zatrzymani skutecznie korzystali z prawa dostępu do prawnika, od samego początku pozbawienia wolności, przez cały okres

---

⁵² Raport CPT z wizyty w Grecji, 26 wrzesień 2017 r., CPT/Inf (2017) 25, § 70; Raport CPT z wizyty w Grecji, 1 marzec 2016 r., CPT/Inf (2016) 4, § 47; Raport CPT z wizyty w Serbii, 24 czerwiec 2016 r., CPT/Inf (2016) 21, § 26; Raport CPT z wizyty w Bułgarii, 29 styczeń 2015 r., CPT/Inf (2015) 12, § 28; Raport CPT z wizyty w Rosji, 17 grudzień 2013 r., CPT/Inf (2013) 41, § 35.

⁵³ Raport CPT z wizyty na Ukrainie, 19 czerwiec 2017 r., CPT/Inf (2017) 15, § 29; Raport CPT z wizyty w Rosji, 17 grudzień 2013 r., CPT/Inf (2013) 41, § 35.

⁵⁴ Raport CPT z wizyty na Węgrzech, 3 listopad 2016 r., CPT/Inf (2016) 27, § 55.

⁵⁵ Raport CPT z wizyty na Ukrainie, 19 czerwiec 2017 r., CPT/Inf (2017) 15, § 29; Raport CPT z wizyty w Bułgarii, 29 styczeń 2015 r., CPT/Inf (2015) 12, § 26.

⁵⁶ Raport CPT z wizyty na Ukrainie, 19 czerwiec 2017 r., CPT/Inf (2017) 15, § 29.

⁵⁷ Raport CPT z wizyty w Szwajcarii, 23 czerwiec 2016 r., CPT/Inf (2016) 18, § 22.

pozostawiania w areszcie. Postulował również poprawę jakości świadczonej pomocy przez prawników z urzędu.

5. Standardy Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu

Na dostęp osoby zatrzymanej do obrońcy na wczesnym etapie postępowania karnego zwraca też uwagę Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu, który podkreśla, że aby prawo do rzetelnego procesu sądowego mogło być wystarczająco praktyczne i skuteczne, wymaga, co do zasady, zapewnienia dostępu do adwokata, od pierwszego przesłuchania podejrzanego przez Policję, chyba że w świetle szczególnych okoliczności sprawy okaże się, że istniały nieodparte powody jego ograniczenia. Prawo do obrony zostaje, w zasadzie, naruszone w sposób nieodwracalny, gdy obciążające wyjaśnienia, złożone w czasie przesłuchania policyjnego bez udziału obrońcy, zostają wykorzystane dla późniejszego skazania⁵⁸.

Trybunał wskazywał również, że szybki dostęp do obrońcy stanowi ważny równoważnik dla bezbronności podejrzanych w areszcie policyjnym, zapewnia fundamentalne zabezpieczenie przed przymusem i złym traktowaniem podejrzanych przez Policję oraz przyczynia się do zapobiegania pomyłkom sądowym i spełnienia celów art. 6 Konwencji, w szczególności równości broni między organami śledczymi lub prokuratorskimi oraz oskarżonym⁵⁹.

Trybunał akcentuje także znaczenie szybkiego poinformowania zatrzymanego o prawie do pomocy prawnej. Otrzymanie takiej informacji jest jedną z gwarancji umożliwiających korzystanie z prawa do obrony i pozwala władzom na zapewnienie, że każda rezygnacja przez podejrzanego z prawa do pomocy prawnej jest dobrowolna, świadoma i przemyślana⁶⁰.

6. Podsumowanie

Zapobieganie torturom i nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu jest procesem złożonym, na który należy spojrzeć wielopłaszczyznowo. Wymaga bowiem edukacji i szeregu działań o charakterze systemowym, w tym zmian legislacyjnych.

Corocznie przedstawiam raport z działalności w Polsce Krajowego Mechanizmu Prewencji Tortur, w którym wskazuję ujawnione problemy i rekomendowane rozwiązania. Nie ulega jednak wątpliwości, że dla eliminowania tortur w Polsce, równie ważne jest wyczulenie i zaangażowanie w proces ochrony, wszystkich uczestników wymiaru

---

⁵⁸ Wyrok *Salduz v. Turcji* z dnia 27 listopada 2008 r., skarga nr 36391/02.

⁵⁹ Wyrok *Ibrahim i inni v. Wielkiej Brytanii* z dnia 13 września 2016 r., skargi nr 50541/08, 50571/08, 50573/08 i 40351/09.

⁶⁰ Wyrok *Simeonov v. Bułgarii* z dnia 12 maja 2017 r., skarga nr 21980/04.

sprawiedliwości – sędziów, obrońców, prokuratorów i samych funkcjonariuszy odpowiednich służb.

Dlatego uważam, że na prawo dostępu osoby pozbawionej wolności do prawnika, należy patrzeć nie tylko przez pryzmat przygotowania obrony w postępowaniu karnym lub zapewnienia pomocy prawnej, ale również z punktu widzenia prewencji tortur. Dostęp do obrońcy od możliwie najwcześniejszych chwil od zatrzymania, odbycie bezpośredniej rozmowy z zatrzymanym i w razie stwierdzenia niewłaściwego traktowania podjęcie odpowiednich działań, stanowi dla osoby pozbawionej wolności podstawową gwarancję ochrony prawnej, co zmniejsza ryzyko przemocy.

Ma też fundamentalne znaczenie z punktu widzenia skuteczności obrony w procesie karnym, gdyż brak obrońcy na wczesnym etapie sprawy, w tym podczas przesłuchań i rozpytań, może spowodować nieodwracalne dla zatrzymanego straty procesowe. Dlatego, jeśli pierwsza rozmowa obrońcy z klientem ma miejsce dopiero na sali sądowej (co może mieć miejsce nawet kilka miesięcy po zatrzymaniu), możliwość udowodnienia, że obciążające wyjaśnienie zostało złożone pod wpływem groźby lub przemocy jest mocno utrudnione.

Z uwagi na sygnały o postawie obrońców z urzędu, przekazane pracownikom mojego Biura, zwracam się do Pana Prezesa o podjęcie działań, które przypomną radcom prawnym i aplikantom o roli obrońcy w zapobieganiu torturom i uświadomią znaczenie bezpośredniej rozmowy z zatrzymanym, od początku pozbawienia wolności i przez okres pozostawania w areszcie. Edukacja w dziedzinie prewencji tortur i ochrony praw człowieka może bowiem przyczynić się do poprawy jakości świadczonych usług prawnych oraz ochrony prawnej klientów. Tym bardziej, że jak pokazuje orzecznictwo sądowe, tortury w Polsce to problem wciąż aktualny.

Zachęcam też Pana Prezesa do wykorzystywania w działalności dydaktycznej, rekomendowanego przez SPT – Podręcznika skutecznego badania i dokumentowania tortur oraz innego okrutnego, nieludzkiego lub poniżającego traktowania albo karania (Protokołu Stambulskiego)⁶¹. Zawiera on praktyczne informacje, adresowane między innymi do obrońców, w zakresie metod tortur, ich objawów, sposobów identyfikacji oraz dokumentowania na potrzeby procesu karnego, w tym dotyczące przesłuchania ofiary i zabezpieczania dowodów medycznych przemocy. Zawiera też wskazówki dotyczące przebiegu śledztwa i barier psychologicznych mogących pojawić się w relacjach z ofiarami. Skupia się też na kwestiach etycznych (w tym etyce prawniczej) oraz wskazuje standardy międzynarodowe w zakresie ochrony przed torturami.

---

⁶¹ Raport SPT z wizyty w Peru, 9 sierpnia 2017 r., CAT/OP/PER/1, § 20; Raport z wizyty SPT na Ukrainie, 16 marzec 2016 r., CAT/OP/UKR/1, § 46-48; Raport SPT z wizyty w Brazylii, 5 lipiec 2012 r., CAT/OP/BRA/1, § 38-39.

W związku z powyższym zwracam się do Pana Prezesa o podjęcie działań w przedstawionej kwestii. Bardzo proszę o powiadomienie mnie o stanowisku przyjętym przez Pana Prezesa w tej sprawie.

Z wyrazami szacunku,

Do wiadomości:

1. Dziekan Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych w Białymstoku,
2. Dziekan Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych w Bydgoszczy,
3. Dziekan Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych w Gdańsku,
4. Dziekan Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych w Katowicach,
5. Dziekan Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych w Kielcach,
6. Dziekan Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych w Koszalinie,
7. Dziekan Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych w Krakowie,
8. Dziekan Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych w Lublinie,
9. Dziekan Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych w Łodzi,
10. Dziekan Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych w Olsztynie,
11. Dziekan Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych w Opolu,
12. Dziekan Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych w Poznaniu,
13. Dziekan Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych w Rzeszowie,
14. Dziekan Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych w Szczecinie,
15. Dziekan Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych w Toruniu,
16. Dziekan Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych w Wałbrzychu,
17. Dziekan Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych w Warszawie,
18. Dziekan Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych we Wrocławiu,
19. Dziekan Rady Okręgowej Izby Radców Prawnych w Zielonej Górze,
20. Minister Sprawiedliwości,
21. Rzecznik Praw Dziecka.

